

JUNIOR SECONDARY CERTIFICATE

KHOEKHOEGOWAB FIRST LANGUAGE

1103/1

PAPER 1 Reading and Directed Writing

2 hours

Marks 60

2019

Additional Materials: Answer Book

INSTRUCTIONS AND INFORMATION TO CANDIDATES

- Write your answers in the Answer Book provided.
- Write your Candidate Number and Name in the spaces on the Answer Book.
- Write in dark blue or black pen.
- Do not use correction fluid.
- Answer **all** questions.
- Pay attention to spelling, punctuation and sentence structure.
- The number of marks is given in brackets [] at the end of each question or part question.

!ÂIXOA-AON Î HÂ DAO!GAUDI TSÎ †ANS

- Sa lereamde lguri hâse māsa !Eream†khanib ai xoa re.
- Sa !lKhāllkhāsenāosi !Gōas tsî !Ons tsîna mā sîseni mā†gāhe rab hoab ai xoamāi re.
- †Hoa tamas ka io †nū xoa!ammi lkha xoa re.
- Tā dī-unu-ūxū-e sîsenū re.
- **Hoa** dīde !eream re.
- †Âisa xoasaon, xoamū†gais tsî †âibasengu di !amlarelgaub ai †nūi re.
- !Gōab ge lams mā dīs dis tamas ka io dīs di !âb khaogā !lkhamkha [] !nâ a māsa.

This document consists of 7 printed pages.

Republic of Namibia

MINISTRY OF EDUCATION, ARTS AND CULTURE

‡GURO !ÂB

Sao ra !âsa ‡ōrisase khomai, î !lnās khao!gâ dide !âs !oa !eream re.

Fortnite ra dī ‡Khôab

Kurib Iguiba hâ xawes ge !nai !hūbaib ‡habase a ‡ansa – 40 miljun !huru-aon ge !lkhâkorobe toalloa ‡noagus !aroma ra !am‡gâsen.

Fortnites ge ra mû‡am î !huru-aona ‡âu hâ !lâtanina !aubasen tsî !gailgai!nâsen î !lkhâbahe !unilams ai ra mâ!gau !huru-ao-i nau !nans di-e i nî ‡noa!ans kōse.

Nē !hurub ge supuhōsa internets !nâ-ūb mario!nâse selfongu, kompiterdi tsî tabletdi ai a ū!lnâhe !lkhâ xui-ao. Nēs !kha i ge !gom tama hâ mû‡ansa tare-i xan !gōana Fortnitesa ra !lnaeti tsî !lîs ose a ūi !loasa. ‡Gui lapa !nâdi !guidi ra lapi !pullhâdi ra !guruse. Fortines ge !gōana nē mûnanaib di !khara !hūbaib !nâ ra hara‡gâ î !lnâtikōse !lnaeti tsî !lîs ose hâhō!loa.

Kaise ‡hani‡hanisa !nae!khais ge, khoese kurixa !gōaras United Kingdomi dis ge !lnās kōse !hurub !nâ māl!nâsen tsî gere !kham!sen !hurus ‡nōa ra hîa, ‡kharioms !lga !gûs !âs !nâ !s tã !hurulû.

!Gûra Rikardob tsî Karolinas hâra ge ra ‡an!gâ !gōas âra ge Fortnitesa a internetsa xu a ū!lnâ !khaisa ra ge ‡an!gao i !khaisa, xawe ra ge nē !hurub di sîsen‡uiga !lkhân khaos ai !gui ge mû‡an.

“Ti aob ge tsuxub !nâ !lîs !nâ-oms di !nâsa mû tsî sî a kō, ob ge !lūb xa !l!ganu hâ ‡khapis ais ‡nōases !hurub ai ‡âisa ‡nûi hâse ra hō si” tis ge Karolinasa ‡âi‡âisen rase ra khom. “!lîs !lâb ge ge !aolapa !, !lîs ge nē !hurub xa ‡khari-oms !lgas tsîna ge !gû tama hâ !.”

!lîs di !lnaetib ge !lîs skolsîsena !gaisase ge khao-oa kai. Mûmûsaseb ge !lîs ‡urusib ona ge tsâlkhâsa i, !lîs ‡û tama i, !lorose !lom tsî ‡khari-om!gûs tsîna hî tama xui-ao. !Nâkorobem kara dî‡ui!nâ si tare-i oresen hâ !lîs !khasa, os ge !laillaisens !guisa gere hî. Sim ge kaisis !kharalkharasigu ti !gui ‡âi tsî gere xû‡ui si.

!Nâpa xum gege mû, sim kredit kartra xu hâ !lnaetisa matarena Microsofts !lga, 50 pontgu (khoese kaidisi Namibiab dolargu) !nâ hâna. Dî!nâ sim ge, os ge ra ‡an!gâ, hâlarora !harigu Fortnites digu !aromas gere matare ti.

“!Aixa tsîm ge Xboksa ge ū-aisi. Nē !gōas ge !lnâtikōse !laixa tsî !lgûba ais !nâ ge ‡nau.

!Gûra ge !gōasa !lnâu!âb !aedî-aon !oa ge !l-ū !lnâpa xus ge !kharaga !lnaetiga ūhâ !gōan ra ū‡gâhe !ae!khō!khaib !oa a !lnaellgauhese. Nē !lgûra ge nau !lgûna ra !nape!nape!nâ mâtib Fortnite !huruba !gōan ūiga ra hîkākā !khaisa.” Xawes ge Fortnitesa !gūllae nî ‡oa khama !lgausen tama hâ. Suid Afrikab di !gōakhâixoamâis ge ra !lgau !lnâpas noxopa ‡apa‡oa tamasa, xawe !hūbaib dî !gōab ge a !huri!hurisa.

Dîs ge, nēba a tarebe !huru!nōa hîa !huwulhuwusenxūn !kha ra !gopel!nōheba? Mâtits sa ôana nē !huruba xu nî !û!gâ?

!Hurub sîsen‡uib ‡khûs ai

Video-!hurun tsî !huwulhuwusenxūn ge !gui sîsen‡uiba ūhâ tsî !guiti !gōa-i ‡khûsa a tsâlkhâ !lkhâ, nēs ge !gūllae ge dîhe California State !Gapi !lkhâ!lkhâsen!khaib xa ôa!nâdi !oasa. Ôa!nâ-aob Professor Ofir Turelib, hîa ôa!nâsa !khōdana hâb ra mîsa !oab ge nē !huruba !lkhâ !gaub nau xūn !nâ māl!nâsen hâ khoen ‡khûdi ra tsâlkhâheb ai !gōan ‡khûdi tsîna ra tsâlkhâ.

Paulin Mawsons, Johannesburgs di gagasilaedī-aos ge ra mī; “IGôa-i ga nē lhuruga a lhuru, on ge haka !kharaga xemikalin – endorphinn, oxytocinn, serotonin tsī dopaminn ge hoana lgui llaeb ai ra !khowa#uihe, #khî!nāb tsī !kkoaba lamas tsāsib !i-i ra hō!āba #khâ!nās !aroma.” !Nās ge !huwulhuwusenxūsisenū-aon !kha lguitikō !gôab !nāsa. IGôan !nâ i ge nē !gôaba ra !nāsa, !in #khûdi !arulī loasase omkhâisa tama amaga. #Khûs di !āb hīa mīllguiga ūs tsī !hūhāsib !nâ ū!oasa tanisen!gaugu dib ge !gamdisi !nonalasa xu !gamdisikorola kurigu llaegu lgui loasase ra omkhâisen.

IGôan !nâ i ge !haese mādawas tsī hō!āsens !khāsiba ra omkhâisen. Nēs ge ra #āibasen, 13 kurixa !gôa-i di mādawas tsī hō!āsens !khāsib ge loasase omkhâisa, xawe i ge !i-aitsama #gae#guisensa omkhâisa tama hā. Nē khoe-i ge !nā-amaga kailoa hā khoe-i, !nāsa llaega !gûn xa ra #gae#guihe. !Nās !khāsa i ge supuse #gae#habuhe !khā, Fortnites xas khami.

!Gaul!gaudi !gôa-i !naetib didi

!Gûn ge ra !nape!nape!nāhe !n sao ra !gaul!gaun ai #āisa #nûi:

- !hoalgaub !gôa-i dib ra !khara
- !arasasib !huru di !ēsa hos !aroma
- #gan!gāsasib – sâus mālāe tsī mâtikō llaeban go !hurus dib
- #āi-e !nî xū-i ai #nûi tama is

!Garagu ge nī !lguibe mâtikō llaeba i !gôa-e nī mā-amhesa !hurus !aroma. Aollguib ge !khare ira tsēs !nâ wekheb llaegu tsī !gam irkha sālāeb !nâ. !Gaul!gaun ge !gôa-e xu !gôa-i !ga nī !kharaga, xawe hoallae #ansa ūhās sa ôan tarebe !huruna kompiters tamas ka io selfongu ai ra !hurusa #ans ge a dana!khai.

(Drum 28 June 2018)

‡Guro llGui‡ams

Mâ dîs hoasa xu ‡hanu lereamsa llhûi, îllîs a sao-ûsa xoamûs lguisa xoamâi, aillgause **A, B, C** tsî **D** ti hâdi lguisa lereams ase.

- 1 Fortnites lhurub !nâ i ge lhuru-ao e ...
A ‡hunuma !nansa ra ‡noa!an.
B nau !nans lhuru-aona ra ‡noa!an.
C !kharaga !harode ra ‡haro tsêkorobe.
D hoa lhuru-aona ra ‡noa!an îñ dan. [1]
- 2 Fortnites osen lgôana ûihôba lloa !aromas ge ...
A supuses internetsa xu a ûllnâhe llkhâ amaga.
B kaise a llkhoaxa lhurub a amaga.
C llnaetibas lgôan !nâ ra !aroma amaga.
D matareo!nâs a amaga. [1]
- 3 Nê lhurub !nâ mâllnâsen hâ lgôan ge ...
A ‡oa‡amsase skolsîsenna ra dî.
B ‡kharioms llga !gûs tsîna ra luru.
C kaise llgûna !gôasiba ra mā.
D !gâise ra llom !uia (!oes !nâ). [1]
- 4 llGûra ge ge ‡an!gâ ...
A lgôas ge Fortnitesa ge lhurusa.
B lgôas ge Fortnitesa internetsa xu ûllnâsa.
C lhurub ûhâ sîsen‡uiga ra ‡ansa.
D Fortnites ge llîra ôasa !gâiba îsa. [1]
- 5 Huiba llîra lgôasa hōbas !aroma ra ge llgûra ...
A lgôasa gere lau.
B llnâu!âb laedî-aon llga ge î-û.
C lgôasa ‡kharioms llga gere î-û.
D nau llgûna ra lapemā. [1]
- 6 Videolhurub !aroman ge llgûna llgaraga nî ûhâ ...
A hoa lgôan !aroma nî lguiga.
B !hūbaib lgôan !aroma nî lguiga.
C lgôa-i ge !khare ira wekheb llaegu nî mā-amhe.
D lgui !nâs lguisa tsês !nâ nî mā-amhe. [1]

[6]

IGamllî llGui#ams

- 7 Sao ra !ereamde **ama** tamas ka io **ama tama** ti lgui !eream re.
- (a) IHuwulhuwusenūxūn ge video lhuruba xu lkhara lgaub ai lgôan #khûsa ra tsâlkhâ. [1]
- (b) 16la kurixa lgôa-i #khûs ge loasase omkhâisa. [1]
- (c) Aollguib !oan ge lgôana wekheblams xa !nāsase wekheb tsēde !nâ nî lhuru. [1]
- (d) ll̂-aitsama #gae#guisen lgaub lgôa-i dib ge #ause ra omkhâisen. [1]
- (e) Xboks !aromas ge lgôasa ge llaixa. [1]
- (f) IGôas ge llgûra #an#an tsî lgui marina gere ū. [1]

[6]**!Nonallî llGui#ams**

Sao ra dîde loasase !eream re.

- 8 Mâ tsū llgaulgaude ra ge Karolinas tsî aob tsîra ôasas ai mû? [2]
- 9 Mâ llgaulgaunan hoa!nâ-aixase llgûna #âisa nî #nûi-ai ti i ra aollguihe?
IGamra xoa re. [2]
- 10 !Gâ!gâ re sao ra gowa-aide. Mâ llgui-lās hoas ge **lgam** !ereamra nî ūhâ.
- (a) “#Gui lapa!nâdi ge ra lapi.” [2]
- (b) “Nē lhurub ge lgôana ra hara#gā.” [2]

[8]**[20]**

IGAMIĪ !ÂB

Sao ra khomai!âsa ðorisase khomai î !nâka mâ dîde !eream re.

87 Kurixa Igapi Ilgau!nâs di Ikhâllkhâsen-aos Rosa ti ra Ionðgaihes

Skoli di ðguro tsês aib ge sida professora mâi-ai!âsen tsî ge Igoaðui da lû da a khoen Ikha ðangusa dîsa.

Khâimâ tsî ta ra kô-ôa hîa ta ge tsaura !om-i ti Ilgaras ai ra tsâllkhâte !khaisa ge hō!â. Dawasen ta ge !nubai ta ge Ilauro, ðkhari kaira taras ta Inommi Ikha kô te, Iîs khoexa!nâsiba ra ðoaxa-ûsesa ra !hara.

Iîs ge ge mî, “Mî re, tita ge a Rosa. I!Khaisadisi hûla kurixa ta ge a. I!Namðgâ tsi Ikhâ ta a?”

Âi tsî ta ge Ikhorexase ra !eream “Â, ðhanu a!” tsîs ge ge I!namðgâ te.

“Tare-es Igapi Ikhâllkhâsen!khaib ai nêti ðkham, Ihapio kurin Ikha ra ôa?” ti ta ge go dî si.

Xore rases ge ra khom, “Nêpa ta ge go Ikhî î ta !khû hâ aoba hō, !game tsî ðâuna Igôana hō ...”

“Etse amase?” ti ta ge go dî. ðHîna ta ge ge tare-e Iîsa ge ðgaoðgao nê Igoaðuisa dîsa nê kurin Ikha.

“Hoallae ta ge gere Ikhore Igapillgau!nâsa hōsa tsî ta ge nêsi ra hō si!” tis ge go mîba te.

!Gubis khao!gâm ge Ikhâllkhâsenaon di I!amanamIlgâub Iga ge !gû tsî tsokolate !khoa!aobe-â-e ge Igoragu. I!Nâ !khais aim ge ge lhōgu. Tsêkorobe !nona Ikhân Igaibam ge Iguipa !gubisa I!nâxû tsî lû tamaba gere I!gam. Kaise ge !gâiba te i nê “!laeb masins” Iîs gâ-aisib tsî hō!âdi tsîna tita Ikha ra Igoragu !khaisa.

Kurib ta I!noro khamas ge Rosasa ge !gari-ao kai nê Igapillkhâllkhâsen !khaib disa tsî Ihōsana !gûs ta !khaib hoab ai gere kuru. Îsase anasas ge ge I!nam i tsî nau Ikhâllkhâsenaon di ðâide I!nâs Ikha gere !khōlgara. I!Nâ Igaub ais ge gere ûi.

Semesters Iams ai ta ge Rosasa ge I!khau îs ðai!gailâudîb tawa !hoa. Iîs Ikhâllkhâde ta ge tâtsê luru tide. Mâi-ai!âhe tsîs ge podiums Iga ge ðgaihe.

Iîs ai!ðhomisa gowalîsas ta mâtsoatsoa hîas ge !nonasa xu koro karde !hûb ai ra !gau. !Ara tsî ðkhari taob I!khas ge I!lôllkharus ai !gîbasen tsî ra lûbaðgan, “!Ûba te re kaise ta ge a I!khûa!nâxa. !Khariba ta ge I!aerob Igaiba â lû hâ, xawe i ge xûiba ra !gam te! Ti gowalîsa ta ge tâtsê saogub !nâ hō-oa tide xuige ta ðan ta ana mîba dus Iguisa hî.”

Âi da ra hîas ge domma !anu tsî ge tsoatsoa, “!Hurulû tama da ge hâ kaira da hâ amaga; kaira da ge ra !hurulû da ra amaga. Haka ðgan!gâsa xûn Iguin ge hâ, ðkhamse hâs, ðkhîse hâs tsî !gâ!gâba sî!nâs. Âi tsîs ge tsêkorobe !gâisiba nî ôa.

I!Haposats ge nî ûhâ. I!Haposats ka ðoa!nâ, ots ge ra I!lō. ðGui !gûma ra khoen hîa I!lōn hâsa a lûna da ge ûhâ! Kai !kharagagusib ge kairas tsî kais tsîra I!laegu hâ.

Disikhoesela kurixa tsîs ga kharob ai I!gui kuriba xû-e dî tamase a I!goe, ots ge nî I!gamdisi kurixa.

Tita ga I!khaisadisihûla kurixa ta a hîa kharob !nâ kurib Igaiba xû-e dî tamase I!goe, o ta ge nî I!khaisadisillkhaisala kurixa kai.

Mâ khoe-i hoa-i ge kaira llkhā. llNās ge mās tsî llkhāsib tsîkha ūhâ tama. †Âis ge kaisa tsî lēsa hōsa lkharkharasasib !nâ. Tā !hausende ūhâ.

Kairan ge !hausende ūhâ tama dī da gen xa, xawe dī tama da hân xa. llŌba ra !aon ge !hausen rana.”

Gowalīsas ge ge lamlam llkhoa llnaeb lkha “Rosasa.”

llīs ge ge llgoa†ui da ams mīde llkhāllkhāsen tsî llīdi !oa ūi†uisa.

Kurib lams ais ge Rosasa xrata ge hō kurin !kharu hāses ge tsoatsoaba. llīs ge wekheba !kharu, xratas !khōtoa hās khao!gā †oms !nâ ge lomluni.

lGam loadisisa !nâ hā llkhāllkhāsenon ge llkhōsa ge llhao. Rosas ge †oa†amsa taras, hīa ge llīs aillgaus !nâ-ū a llkhāllkhāsa, !onkhao tama i hāsa †gaots ra khama ūisa.

†Guro llGui†ams

- 11 “Tare-es lgapi llkhāllkhā!khaib ai nēti †kham, lhapio kurin lkha ra ôa?” Nē dīs lkha i tare-e ra †âibasenhe? [3]
- 12 Tare-e Rosasa ge hirihiri!nâ nē llgoa†uisa llīs kurin !nâ ūs !aroma? [3]
- 13 “llAeb masins” tis tare-i xa ra †gaihe? [3]
- 14 !Kharagagusiba xoa!gā!gā re, kairas tsî kais llaegu hākha. [4]
- 15 Haka †gan!gāsa xūn †khamse hās dina xoa re. [4]
- 16 !Aromas †gui studentn ge llkhōsa lhaobasa !gā!gā re. [3]

[20]

lGamlī llGui†ams

- 17 Sa lhōb/s ge kurin !nâ kai tsî skola †gā †gao tama hā. Rosas llkhāllkhādi tsî sa †ans tsīna sīsenū hāse llī-e sī†khanis !nâ †gao†gao re.

Sa sī†khanis ge **150 – 200** mīde nī !khō†gā.

[20]